

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 กำหนดให้การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษา หลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี การศึกษาระดับปริญญาตรี และการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี โดยได้ระบุจุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับปริญญาตรีไว้ว่า (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2535)

“เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ ในระดับสูง โดยเฉพาะการประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ การริเริ่มการพัฒนาทางวิชาการและวิชาชีพ การสร้างสรรค์และเผยแพร่ความรู้ การริเริ่มการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทของประเทศในประชาคมโลก”

ตามนัยดังกล่าว การจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีนั้น เป็นการจัดการศึกษาระดับสูง ที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ สถาบันอุดมศึกษาซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา จึงมีภาระหน้าที่สำคัญในการผลิตบัณฑิต ให้สามารถออกไปปรับใช้สังคมได้อย่างมีคุณภาพ

การผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษา จำเป็นจะต้องอาศัยหลักสูตรเป็นแนวทางในการดำเนินการ ทั้งนี้เพราะหลักสูตรเป็นแผนของการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของการศึกษา และวิธีดำเนินการเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย (ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2532) หลักสูตรจึงมีบทบาทสำคัญในการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษา การจัดทำหลักสูตรระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบของตะวันตก (ไพฑูรย์ สีนารัตน์ และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2526) ในระยะแรกของการจัดทำหลักสูตรจะมุ่งเน้นความรู้ ความชำนาญเฉพาะอย่าง เพื่อผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาชีพตามความต้องการของทางราชการ ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายกับการจัดทำหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศตะวันตก เช่น มหาวิทยาลัยปารีส (Paris) ที่จัดทำหลักสูตรทางด้านศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยโบโลญญา (Bologna) จัดทำหลักสูตร

ทางด้านกฎหมาย เป็นต้น (วิจิตร ศรีธำณ, 2518) ในระยะหลัง ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา การจัดหลักสูตรระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้มีการจัดวิชาศึกษาทั่วไป เพิ่มเติมเข้าไปเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักสูตรด้วย การจัดหลักสูตรลักษณะนี้ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา (ไพฑูริย์ สนิตารัตน์ และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2526) ซึ่งนักการศึกษาอเมริกันสมัยนั้นมีความคิดว่า นอกจากการให้การศึกษาวิชาชีพเพื่อการประกอบอาชีพแล้ว ควรให้การศึกษาทั่วไป สำหรับการดำเนินชีวิตควบคู่กันไปด้วย (Crooks, 1979) สำหรับประเทศไทย การจัดให้มีการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไป ในหลักสูตรระดับปริญญาตรีในระยะนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้กว้าง นอกเหนือไปจากวิชาชีพ (ไพฑูริย์ สนิตารัตน์ และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2526)

ลักษณะการจัดโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาตรี ของสถาบันอุดมศึกษาไทยในปัจจุบัน ยังคงจัดโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาตรีโดยกำหนดให้ มีการจัดวิชาศึกษาทั่วไปเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบหลักสูตรระดับปริญญาตรี ดังจะเห็นได้จากเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรีของทบวงมหาวิทยาลัย ฉบับ พ.ศ. 2532 ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้กำหนดโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาตรีไว้ดังนี้ (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2534)

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ไม่น้อยกว่า	30 หน่วยกิต
หมวดวิชาชีพเฉพาะ (หลักสูตร 4 ปี) ไม่น้อยกว่า	90 หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือก ไม่น้อยกว่า	3 หน่วยกิต
หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร	120 - 150 หน่วยกิต

และเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการจัดการศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัยยังได้ให้คำจำกัดความหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาชีพไว้ว่า (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2534)

“หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมายถึง วิชาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจธรรมชาติ ตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารความหมายได้ดี เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีคุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมทั้งของไทย และของประชาคมนานาชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต และดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี

หมวดวิชาชีพเฉพาะ หมายถึง วิชาแกน วิชาเฉพาะด้าน วิชาพื้นฐานวิชาชีพและวิชาชีพ ที่มุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติงานได้”

นอกจากนี้ ทบวงมหาวิทยาลัยยังได้กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษา จัดเนื้อหาวิชาศึกษาทั่วไปให้ครอบคลุมสาระของกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษา และกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์กับคณิตศาสตร์ ในสัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของวิชาศึกษาทั่วไป

จากโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาตรี และคำจำกัดความดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า บัณฑิตระดับปริญญาตรีนั้น จะต้องมีความรู้ลึก และความรู้รอบ กล่าวคือ บัณฑิตจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในวิชาชีพในสาขาที่คนศึกษา และจะต้องมีความรู้รอบ มีความใฝ่รู้ สามารถใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและแก่ตนเอง สถาบันอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องสร้างคุณลักษณะดังกล่าวให้เกิดขึ้น ในตัวบัณฑิต เพื่อให้สังคมได้มีบัณฑิตที่เป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์

การจัดให้มีการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไป ในหลักสูตรระดับปริญญาตรี ของสถาบันอุดมศึกษา ดังกัตทบวงมหาวิทยาลัยนั้น นับเป็นความพยายามในการที่จะสร้างความสมดุลระหว่างความเป็นผู้รู้ลึกและผู้รู้รอบขึ้นในตัวบัณฑิต ความพยายามดังกล่าวได้มีการดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว ดังจะเห็นได้จาก การจัดวิชาทางวิชาการทั่วไป (ชื่อที่ใช้เรียกวิชาศึกษาทั่วไป) เข้าไว้ในหลักสูตรคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2500 (ประชุมสุข อชาวอำรุง, 2522) และ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้จัดหลักสูตรลักษณะนี้ขึ้น ในปี พ.ศ. 2505 (ไพฑูริย์ สนิถารัตน์ และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2526) ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 ทบวงมหาวิทยาลัยได้ประกาศเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรีขึ้นบังคับใช้กับการจัดหลักสูตรระดับปริญญาตรี ของสถาบันอุดมศึกษา ดังกัตทบวงมหาวิทยาลัย โดยได้กำหนดให้มีการจัดวิชาพื้นฐานทั่วไป (ชื่อที่ใช้เรียกวิชาศึกษาทั่วไปในขณะนั้น) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาตรี (ทบวงมหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.) การจัดวิชาศึกษาทั่วไปในหลักสูตรระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษา ดังกัตทบวงมหาวิทยาลัยจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง จุดมุ่งหมายของการจัดวิชาศึกษาทั่วไป ตั้งแต่เริ่มต้นจัดการศึกษาจนถึงปัจจุบัน สรุปได้ว่า (ไพฑูริย์ สนิถารัตน์ และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2526) มุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้กว้าง มีสติปัญญา มีความสมดุล และมีความเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ แม้ว่าจะได้มีความพยายามที่จะสร้างความสมดุล ระหว่างความเป็นผู้รู้ลึก และ รู้รอบ ขึ้นในตัวบัณฑิตมาเป็นเวลานานแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่า ความพยายามนั้นได้บรรลุวัตถุประสงค์แล้ว

อุปสรรคที่ทำให้ความพยายามดังกล่าวยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ก็คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดวิชาศึกษาทั่วไป ปัญหาใหญ่ ๆ ที่พบในการจัดการศึกษาทั่วไปได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับความไม่เข้าใจในจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของวิชาศึกษาทั่วไป ปัญหาเกี่ยวกับผู้สอนวิชาศึกษาทั่วไป เช่น การขาดประสบการณ์เกี่ยวกับการสอนวิชาศึกษาทั่วไป ผู้สอนไม่เพียงพอ ผู้สอนขาดความก้าวหน้าทางวิชาการ และขาดแรงจูงใจในการสอน ปัญหาเกี่ยวกับการขาดเทคนิควิธีการสอนและการประเมินผลที่เหมาะสม ปัญหาเกี่ยวกับการจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป ซึ่งยังมีความซ้ำซ้อนไม่เป็นสาขาวิชา และมักเน้นเนื้อหาวิชาชีพ ปัญหาเกี่ยวกับการจัดจำนวนหน่วยกิตวิชาศึกษาทั่วไปให้ครบตามข้อกำหนด เนื่องจากมีการจัดรายวิชาชีพเข้ามาแทรกซ้อน ปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียนที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน และไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาทั่วไป ปัญหาเกี่ยวกับการจัดบุคลากรและผู้รับผิดชอบในการบริหารหลักสูตร รวมทั้งการขาดหน่วยงานกลางในการประสานงาน และปัญหาเกี่ยวกับการให้ความสำคัญต่อการจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป เป็นต้น (ไพฑูริย์สินลาวัฒน์ และ ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2526, นวลปรางค์ คุมภักดิ์, 2539, ทบวงมหาวิทยาลัย, 2541)

ปัญหาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไป ในสถาบันอุดมศึกษา ถึงกิตติบทบวงมหาวิทยาลัย ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และยังคงเน้นการให้การศึกษาด้านวิชาชีพ มากกว่าที่จะให้ความรู้รอบ เมื่อเป็นเช่นนี้ สถาบันอุดมศึกษาจึงยังคงต้องใช้ความพยายามในการที่จะพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป เพื่อให้สามารถสร้างความรู้รอบขึ้นในตัวบัณฑิต

ในสภาวะการณ์ที่ประเทศไทยกำลังเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก อันส่งผลให้ประเทศไทย เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้เกิดความต้องการกำลังคนในสาขาวิชาต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น และข้อมส่งผลกระทบต่อสถาบันอุดมศึกษาดังกล่าว ทั้งนี้เพราะสถาบันอุดมศึกษา เป็นสถานการศึกษาที่มีหน้าที่พัฒนากำลังคนให้แก่ประเทศ ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน หรือ พัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสม เพื่อให้สามารถผลิตบัณฑิตได้อย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของสังคมปัจจุบันและอนาคต

จากความจำเป็นที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องผลิตบัณฑิตให้สอดคล้องต่อความต้องการของสังคมในปัจจุบันและอนาคต และจะต้องพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตให้เป็นผู้ที่มีทั้งความรู้ลึก

และความรู้รอบ เพื่อให้บัณฑิตนั้นสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และเป็นประโยชน์แก่สังคม แต่ความพยายามในการที่จะสร้างความสมดุลระหว่างความรู้ดี และ ความรู้รอบขึ้นในตัวบัณฑิต โดยการกำหนดให้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไป ขึ้นในหลักสูตรระดับปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยนั้น ยังไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไปดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และถึงแม้ว่าปัจจุบันการจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษา จะดำเนินการตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี ของทบวงมหาวิทยาลัย ฉบับ พ.ศ. 2532 ซึ่งได้มีการปรับปรุงเนื้อหาเกี่ยวกับจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปให้ชัดเจนขึ้นก็ตาม แต่แนวคิดหรือหลักการใหญ่ ๆ ในการจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี ฉบับดังกล่าวยังคงอาศัยแนวคิดหรือหลักการเดิม ที่กำหนดไว้ในเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี ฉบับ พ.ศ. 2517 ซึ่งปัจจุบันนี้สภาพสังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงไป และอาจเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปมาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่าหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไประดับปริญญาตรี ของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในทศวรรษหน้านั้น จะมีแนวโน้มเป็นอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการปรับหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ อันจะยังประโยชน์ต่อการผลิตบัณฑิต ที่มีความเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์และมีคุณภาพตามที่สังคมคาดหวัง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวโน้มหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไประดับปริญญาตรี ของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2541-2550)

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ด้านการจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป เกี่ยวกับแนวโน้มของหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป ระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2541-2550) ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 ปรัชญาของหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป
- 1.2 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป

- 1.3 โครงสร้างของหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป
- 1.4 เนื้อหาสาระของหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป
- 1.5 การจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป
- 1.6 การวัดและประเมินผลการเรียนวิชาศึกษาทั่วไป
- 1.7 การบริหารหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป
- 1.8 ปัญหาในการจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป
2. การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบเดลฟาย หรือ เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)
3. กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้บริหาร และกลุ่มอาจารย์ผู้สอน

คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

หลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป หมายถึง หมวดวิชาศึกษาทั่วไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2532 ของทบวงมหาวิทยาลัย

แนวโน้มหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป หมายถึง การคาดการณ์เกี่ยวกับการจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปที่จะเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2550 ตามความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

ทศวรรษหน้า หมายถึง ปี พ.ศ. 2550 ซึ่งนับจากปีปัจจุบัน พ.ศ. 2541 ไปเป็นระยะเวลา 10 ปี

ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป ระดับปริญญาตรีของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไประดับปริญญาตรี สำหรับสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น
2. เพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป ของสถาบันอุดมศึกษา สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง